

Н. Б. Отрешко

Негативізм

НЕГАТИВІЗМ – невмотивована поведінка суб'єкта, що полягає у діях, навмисно протилежних до вимог і очікувань інших індивідумів або груп соціальних. Визначити Н. можна за певними ознаками: гостро неприязне ставлення до людей з ін. поглядами на життя, грубе і жорстке спілкування навіть з близькими людьми, скептицизм і недовіра щодо всіх навколо, впертість і небажання йти на компроміси, постійні гнітючі думки про недосконалість світу, звичка занурюватися в проблему замість пошуку способу її вирішення, прихована або відкрита агресія. Спочатку термін «Н.» використовували лише для позначення патол. явищ, що виникають у процесі того чи ін. психіч. захворювання, нині його розглядають у більш широкому контексті та застосовують не лише у психіатрії, але й у віковій психології і педагогіці. Н. як ситуативна реакція або особистісна риса (окрім клініч. випадків безглузлого опору) обумовлений потребою суб'єкта у самоствердженні, захисті свого «Я», а також є наслідком сформованого егоїзму суб'єкта, його відчуження від потреб й інтересів ін. людей. Психол. підґрунтя Н. – установка суб'єкта на незгоду, заперечення певних вимог, форм звернень, очікувань чл. тієї чи ін. соц. групи. Найхарактернішою рисою Н. як опору впливу є його необґрунтованість, відсутність розумних для нього підстав. Причини Н. різноманітні: генет. обставини, вплив гормонал. фону, заг. культура оточення тощо. Серед психол. чинників – насамперед безпорадність, брак умінь і знань, як впоратися із проблемою, боротьба за владу, самоствердження, відсутність уваги до особистості, мотиви ворожості та помсти. Коли Н. пов'язаний із поганим заг. самопочуттям або настроєм, він має найчастіше тотал. характер і знаходить прояв у поведінці, стилі спілкування, поглядах на життя; в ін. випадках може мати вибірк. характер. Більш складно помітити в особистості глибин. Н., прихов. за начебто позитив. ставленням до людей. За цієї маскою суб'єкт ставиться до людей із негатив. упередженням, не довіряє їм, бачить навколо себе умисел і шкідництво, звинувачує, підозрює і провокує Н. у оточуючих. Н. може мати 2 форми: активну і пасивну. Актив. Н. полягає у безпосеред. діях, тобто суб'єкт не лише не виконує те, що від нього вимагають, але й робить все абсолютно навпаки; пасив. Н. – відмова здійснювати необхідні дії з погляду соц. оточення. Найчастіші прояви Н. у повсякден. ситуаціях (не пов'язаних із психіч. захворюваннями) – зіткнення потреб суб'єктів із тим, що заважає їм. У цьому випадку прояви Н. виконують функцію захисного механізму. Якщо спочатку Н. має епізодич. і ситуатив. характер, то з часом він,

при умові постій. заперечення, може трансформуватися в рису характеру.

Н. має особливі причини і прояви у різних вікових групах, зокрема у дітей це закономір. і неминучий етап розвитку особистості. Зазвичай він активний у кризові вікові періоди: перший раз – у 2–4 р., другий – у 6–7 р. Н. у дитинстві є зручним інструментом для маніпуляцій, бажанням показати справжнє ставлення до вимог дорослих. Дит. Н. – своєрідна форма протесту, що дитина використовує проти реально існуючого або уявного несприятливого ставлення до неї дорослих. У такому випадку він може мати різні прояви: від простого капризу до грубості або замкнутості. Серед причин дит. Н. – незадоволеність нагальних для дитини потреб, напр., у спілкуванні, увазі, схваленні. Коли такі потреби не зустрічають відгуку з боку дорослих, це стає джерелом глибоких переживань у дитини, формує Н. як домінуючу її поведінку. Підлітк. Н. є наслідком протиріччя, коли запит на копіювання зразків, сформов. найближчим для дитини соц. оточенням, зіштовхується із новою реальністю. Підліткам вкрай важливо сформувати готовність діяти по-справжньому, реалізовувати ідеал. зразки, орієнтуватися на власні можливості. У випадку гіперконтролю з боку дорослих рівень індивід. відповідальності знижується, тому у всіх своїх проблемах підлітки звинувачують дорослих, батьків, вчителів, які виявилися неуважними, не навчили їх долати труднощі. Таким чином, підлітки поступово соціалізуються у протиріччі: з одного боку, відчувають перешкоди з боку суспільства для своїх самоств. дій, з ін. – залишаються залежними від світу дорослих через відсутність соц. досвіду. Вікові психологи Е. Еріксон (США) та Ж. Піаже (Швейцарія) були переконані в тому, що лише робота у профес. сфері може допомогти подолати Н. і кризу підлітк. віку, оскільки вона є ознакою остаточ. переходу до дорослого стану особистості. У дорослому віці Н. зазвичай загострюється у періоди особистих невдач та створює додатк. проблеми у періоди життєвих криз, особливо у похилому віці. Причиною розвитку Н. у дорослих може стати постійне психол. навантаження, пов'язане з протиріччям між реал. можливостями особистості та зовн. соц. вимогами. Нездатність впоратися зі склад. ситуаціями, проблемами, суперечностями, а також прагнення спростити їх втягують особистість у коло все нових, складніших проблем і протиріч. Результатом непродуктив. вирішення цих проблем стає негативне світовідчуття, низька самооцінка, невдоволення собою. Це впливає на поведінку особистості, що набуває ознак деструктивності та Н.

Рекомендована література

1. B. Golden. Healthy Anger: How to Help Children and Teens Manage Their Anger. New York, 2003.

Бібліографічний опис:

Негативізм / Н. Б. Отрешко // Енциклопедія Сучасної України [Електронний ресурс] / Редкол.: І. М. Дзюба, А. І. Жуковський, М. Г. Железняк [та ін.] ; НАН України, НТШ. – К. : Інститут енциклопедичних досліджень НАН України, 2021. – Режим доступу:

<https://esu.com.ua/article-72764>

2001-2025 © Ця енциклопедична стаття захищена авторським правом згідно з чинним законодавством України ([докладніше](#)).